

P r i p o m b a: Nekako v času, ko je izšla Hessenova knjiga v slovenski izdaji (da je to prevod in kdo je prevajalec, ni razvidno!) in so izdajatelji z njenim rojstvom pričakovali »dogodek« na slovenskem vzgojnem knjižnem trgu, so bili naši vzgojitelji v gosteh pri bratih Čehih in Slovaki in so v zemlji, odkoder je bilo mnogo ekskurzij v SSSR in kjer je poleg Hessenove knjige nastalo mnogo literature o vzgoji v SSSR, zvedeli preprosto mnenje, da Hessenovi pogledi na vzgojo v SSSR ne veljajo. **Jože Kerenčič.**

SOCIALNI OBZORNIK

KAJ PA JE TEBE TREBA BILO . . .

Nezakonska mati in njen otrok predstavljata še vedno čisto svojstven problem v današnji družbi. V splošnem velja nezakonsko materinstvo še danes kot nemoralno, a nezakonski otrok je sad greha. Neizprosno obsodijo široke plasti naroda sleherno nezakonsko mater za vlačugo, otroka za pankrta in ju s tem izločijo iz svoje srede na manj vreden položaj. Večina jih doživlja strahotno usodo Prešernove nezakonske matere. In nezakonski otrok? Ob materini razdvojenosti, trpljenju in odpovedi raste, okolica ga prezira, deležen ni zadostne nege in vzgoje, neštokrat strada najpotrebnejšega kruha. Ko odraste, se začne zanj poglavje življenja, v katerem dostikrat soodločata justica ali poboljševalnica. Individualni psiholog gleda v nezakonskem otroku povsem svojstven tip otroka, ki se silno težko prilagaja in vrašča v družbo.

Odločilni krogi radi trdijo, da je porast nezakonske dece razlagati z vojno psihozo, alkoholizmom, padanjem morale, s kvarnimi vplivi mesta in mode itd. Kratko povedano, vsi se navadno pomudijo pri posledicah, a manj pri vzrokih. Da bomo resnico prav spoznali, si oglejmo statistično tabelo o nezakonskih otrocih!

Desetletje	Sv. Andraž v Slov. gor.		Sv. Marko niže Ptuja		Zavrč		Sv. Barbara v Haložah	
	Število nezakon. otrok	% nezakon. otrok	Število nezakon. otrok	% nezakon. otrok	Število nezakon. otrok	% nezakon. otrok	Število nezakon. otrok	% nezakon. otrok
1761 – 70	24	7,74						
1771 – 80	28	8,48						
1781 – 90	26	7,—						
1791 – 00	42	10,19						
1801 – 10	18	5,73						
1811 – 20	53	14,13						
1821 – 30	69	19,—						
1831 – 40	55	16,17	148	17,89	76	14,3	153	17,77
1841 – 50	53	16,61	129	15,19	83	14,9	168	19,37
1851 – 60	44	15,17	96	12,71	86	15,1	104	12,45
1861 – 70	66	19,10	105	14,30	67	12,6	212	20,01
1871 – 80	61	16,40	95	10,89	82	13,1	137	13,41
1881 – 90	57	13,74	69	8,43	65	10,2	125	12,50
1891 – 00	69	16,27	55	6,04	65	9,2	116	11,12
1901 – 10	44	10,53	60	5,83	56	7,4	119	10,39
1911 – 20	53	16,16	101	11,96	67	12,1	117	12,81
1921 – 30	83	16,91	209	18,86	90	12,	214	19,12

Statistični podatki o nezakonskih otrocih so posneti po rojstnih knjigah štirih župnij ptujskega okraja. Župnija Sv. Andraž v Slov. gor. leži ob cesti Ptuj—Radgona. Župnija Sv. Marko niže Ptuja, ob cesti Ptuj—Varaždin in obsega šest razsežnih vasi sredi spodnjega Ptujkega polja. Župniji Zavrč in Sv. Barbara pa obsegata domala vse vasice Spodnjih Haloz. V vseh teh župnijah polje še izrazito kmečko življenje, medsebojno se razlikujejo le po ekonomskih, socialnih in teritorialnih prilikah.

Ob prvem pogledu na gornje številke opazimo, da število nezakonskih otrok, kakor tudi njih % raste, pada, in zopet raste in to v določenih desetletjih, kakor so se v slovenskih vaseh vršile spremembe družbenega reda in posestnih prilik.

Poglejmo tabelo župnije Sv. Andraža v Slov. gor.! V letih 1760—1830 vidimo zelo močen porast nezakonske dece, od leta 1831—60 začutimo rahel padec, a nato zopet rahel dvig do 1900; naslednje desetletje zopet padec, v zadnjih desetletjih pa se dvigne število na tako višino, kakršne ni doseglo, odkar se vodijo v župniji matične knjige.

Prvi porastek nezakonske dece sega še v dobo fevdalnega sistema. Takrat je gosposka dovoljevala poroke le tistim kmečkim ljudem, ki so imeli ekonomske pogoje za ustanovitev ognjišča. Kmetije kmet ni smel razkosati na manjša posestva. Eden izmed otrok je prevzel posestvo, drugi so ostali neporočeni pri hiši kot strici in tete in so pomagali bratu ali sestri posestniku. Ako pa se je kateri od njih vseeno oženil, je z družino vred postal bratov ali sestrin viničar ali ofar (Hofer). Nastanil se je v bližini matične hiše, v vinogradu ali pa na gmajni, kjer je polagoma zrasel nov del vasi, naselbina kmečkega proletariata. Viničarjeva družina si je z delom odsluževala stanovanje, živž, vožnje, oranje, kurjavo in drugo. Iz rojstnih knjig je razvidno, da so nezakonski otroci izšli ponajveč iz teh slojev. In zakaj? Gotovo bi starši vsa ta rojstva legalizirali z zakonom, ako bi imeli pogoje za ustanovitev lastnega ognjišča.

Po končni ukinitvi fevdalnega sistema leta 1848. je na Slovenskem nastala nova doba, ki je v naših vaseh ustvarila nove lastninske prilike. V župnijah Sv. Andraža in Sv. Marka so velika posestva, tako zване kmetije, začela razpadati. Liberalni gospodarski sistem je priznal enako dediščino vsem otrokom. Vsak kmečki otrok je iz domače kmetije dobil svoj delež, do to ali zemljo, kmetije pa so se drobile v manjša posestva, v kočarije in želarije. Tako je štela vas Drbetinci v župniji Sv. Andraža pred 150 leti 24 kmetij, to je posestev z okroglo 20—50 ha zemlje. Danes je v tej vasi samo pet kmetij in še teh se več ne drži vsa nekdanja posest. Zemlja ostalih kmetij je sedaj last kočarjev in želarjev, novega sloja kmečkega prebivalstva, ki ga je rodil liberalni gospodarski sistem v naši vasi. Kočar premore hišo, stavbišče, dvorišče in košček vrta ali malo njivico. Želarjevo posestvo meri 6—8 ha zemljišča in mu preživlja družino, če ta ni prevelika. Navadno obdeluje posestvo z domačimi delovnimi močmi in s svojo živino. Kmet je večji posestnik in obdeluje svoje zemljišče z najetimi delavci. Kratko in jasno označuje Prlek iz Sv. Andraža opisano trojico, ko pravi: kočar pojé na svojem, kar drugje zasluži, — želarju se ni treba pustiti od kmeta za vsako figo v rit pihati — kmet gleda v lastni hiši, kako mu kočar-dninar pojé, kar je na njegovem posestvu pridelal.

Doba, ki je sledila ukinitvi fevdalnega sistema in v kateri se je vršil po naših vaseh proces razpadanja velikih kmetij, je nudila ljudem možnost, da so si ustanavljali lastna ognjišča. Po vaseh so se množile nove domačije. Število nezakonskih otrok je padlo.

V nekaj desetletjih pa so se življenjske prilike na vasi zopet zaostriale. Velika posestva je bilo mogoče razkrhati in razdeliti v manjša samo do neke

meje, v take drobce namreč, da je bilo preživljanje na njih še možno. Zopet je postalo težje po vaseh ustvarjati nova ognjišča in mladi ljudje so težje sklepali zakone. Število nezakonskih otrok je jelo rasti ter je v zadnjem desetletju doseglo višek.

V župniji Sv. Marka zasledimo največji padec nezakonskih rojstev šele v zadnjem desetletju 19. stoletja. V predzadnjem desetletju prejšnjega stoletja so po tamkajšnjih vaseh razdelili med vaščane razmeroma velike vaške gmajne, na katerih je zrasla cela vrsta novih domačij.

Obe haloški župniji kažeta visoka števila in visoke % nezakonske dece. Ni pa opaziti kakih izrednih naraščanj ali nazadovanj. V izrazito vinorodnem kraju se je proletarizacija ljudstva izvršila že pred dobrimi sto leti. Haložan je ostal tlačan kljub ukinitvi fevdalizma, kajti ružnost haloškega vina je privlačevala cerkvene redove in meščanstvo enako kakor fevdalno gospodo. Nekaj desetletij pred vojno sicer začutimo rahel padec števila; mladi ljudje iz Haloz, kakor tudi iz Slovenskih goric in Ptujskega polja so se takrat izseljevali v industrijska središča gorenje štajerske, Nemčije, posamezni tudi v Ameriko. Tako je v teh krajih ginil ljudski presežek. Ravno sedaj se vračajo te generacije izgaranih, nadložnih hlapcev Jernejev nazaj svojim domovinskim občinam v breme, vaški deci v zabavo, odrasli mladini za svarilen zgled, odločilnim krogom pa v opomin.

Po vojni se je izseljevanje precej omejilo. Mi nimamo velikih industrijskih središč, mladina odhaja po večini le na sezonska dela, na zimo se vrača. Zasluzek je majhen in negotov, mladi ljudje ne morejo misliti na ustanovitve samostojnega doma, število nezakonske dece močno raste.

Pred leti sem čital v nekem beograjskem časopisu članek, v katerem je pisec kritično obravnaval vprašanje nezakonske dece pri nas. Med drugim je omenjal, da v Srbiji nezakonske dece skoraj ni in da je teh otrok največ v Sloveniji; zazdelo se mi je, da je hotel prav rahlo opozoriti na dvomljivo moralo naše mladine. Tako gledanje na mladino je v temelju napačno. V Srbiji mladina zgoda sklepa zakon, v Sloveniji pozneje. Tudi Slovenija ima malo nezakonskih mater, starih manj ko 18 let. Pri nas je liberalni gospodarski sistem prodril že tako v podrobnosti, da ne dopušča, da bi več zakonskih parov živelo na enem posestvu in ob enem ognjišču. V Srbiji liberalizem še ni razkrojil kmečkega prebivalstva v taki meri, tam živi še marsikje več družinskih parov na enem posestvu. Kmečka mladina lahko zgolj po lastnih nagnjenjih sklepa zakone in potem prirodno reši seksualno vprašanje.

Tako smo že ob gornjih kratkih razmotrivanjih o vprašanju nezakonskega materinstva zadeli ob ekonomske prilike naše vasi. Vse preveč smo se pri takih vprašanjih ustavljali pri posledicah, a manj pri vzrokih, ki tiče globoko v socialno ekonomskih prilikah vasi.

Josip Jurančič.

NAŠI DELOVNI PROBLEMI

»Odpiraj ljudstvu oči. Daj mu knjigo. Naj človek končno bo človek.« (Iz pisma iz Katalonije, Politika.)

V razdobju, ko je v naprednih in k resnični tvorni kulturi najširših ljudskih plasti stremečih družbah osnovno gonilo silno hotenje po izobrazbi najširše delovne množice, ko se te družbe z velikimi napori prebijajo do tega, da bi se pomnožila tvorna in številna inteligenca, predvsem vzgojnih delavcev, ta hip nas vladajoče plasti prepričujejo, da imamo preveč inteligence. Svoje prepričevanje o tkzv. »nadprodukciji« opirajo na dejstvo, da je visoko število v prvi vrsti mlade inteligence brezposelne. »Nadprodukcija« je torej